

Jókai Mór: Forradalmi és csataképek

A tarcali kápolna

Csatát nyert az osztrák, csatát veszített a magyar...

A magyar tábornok lesütött ősz fővel jelent meg az országgyűlésen: „szeretnék – úgy monda – pincéből beszélni fel, hogy ne lássék arcom pirulása.”

Az osztrák tábornok víg kedvvel mulatott főtisztjei társaságában.

Az asztalon térkép feküdt, keresték rajta a helyet, hol új csata, új győzelem várandja fegyvereiket.

Egyszer jelentik a tábornoknak, hogy egy huszárt fogtak el.

– Hozzák be! – inte a vezér. Éppen jó szeszélyben volt. Maga is huszáröltönyt viselt, mint egykori huszárezredes, s fegyverét leoldva, kényelembe tette magát, míg tisztjei feszesen, fegyverben álltak, állig begombolkozva, mint a fegyelem rende hozza magával.

A huszár belépett. Vén, ősz bajuszú veterán volt. Képe fekete még a Schwechat alól elhozott puskaporfüsttől, de bajusza azért kétfelé kikenve.

Széttekintett mogorván, látszott, hogy nem tetszett neki a társaság, de amint egyszer a tábornokot megpillantá, hirtelen kiderült arca, mint a felhőből kinéző nap, s csakhogy el nem rikkantá magát.

A tábornok is összecsapta kezeit és nevetett. Hajdani legényére ismert az elfogott huszárbán, ki Szoboszlón öt évig szolgált nála. Már akkor öreg Miskának hitta.

– Ismersz-e még, öreg Miska? – kérde a huszártól jókedvűen.

– Igenis szolgálatjára, ezredes uram – felele a huszár, kezét csákótlan fejéhez emelve.

– Tábornok úr, nem ezredes! – igazítá ki az egyik főtiszt. A huszár néma lenézéssel mérte végig a közbeszólót – hogy mer egy gyalog ember mukkanni, mikor két huszár beszél egymással, habár kapitány volna is!

– Hát el hagyta magadat fogatni, Miska – kötődék a tábornok régi szolgájával.

– Mit tehettem, ezredes uram. Sokan voltak ellenem. Megszorítottak.

– De csak lenyomta közülnök vagy kettőt?

– Nem számláltam meg, de maradt ott valaki.

– Ember vagy, Miska. Adass magadnak egy ital pálinkát, s aztán eredj lovászaimhoz, ha bánatnak, szidd össze.

A huszár megköszönte a jóakaratot, de csak úgy tétovázva settenkedett az ajtó felé.

A tábornok pedig tiszteihez fordult s a jövő csatatervről kezde értekezni.

Egyszer érzi, hogy valaki rángatja hátulról mentéjénél fogva. Hátranéz. Miska lopózott oda lábujjhegyen, s szörnyű rejtelmes ábrázattal intett, mutogatott a tábornoknak valamit.

– Ezredes uram, ezredes uram – suttogá szüntelen integetve valamit.

A tábornok egy kukkot sem értett a desperatus pantomímiából.

– Ezredes uram. Adja csak ide a szegletből azt a kardot.

– Mi a patvarnak neked az a kard?

– Csak adja ide. Mindjárt nem lesz itt egy német is a szobában.

Miska azt hitte, hogy ezredese is fogoly vele együtt.

A tábornok rettentően felkacagott e mondásra, s rögtön elmondá tisztjeinek, hogy a huszár milyen jó véleménnyel van felőlök. Lehetetlen volt az egész társaságnak megállani, hogy hahotára ne fakadjon.

Odamentek egyenként a huszárhoz, megveregették vállait, s beszéltek hozzá a világ minden nyelvén, amiből a huszár mind egy szót sem értett, hanem csak úgy magában mondott el rá egy hosszú, kicifrázott, kacskaringós szedtevevét.

– Hát Miska, a mi katonánk leszesz ezután, ugye? – kérdé a tábornok, s várta, hogy mit felel rá.

– Nincs itten huszárregement – monda az öreg, bajszát kétfelé törölve.

– Lesz belőled vasas német. Őrmesternek teszünk.

– Köszönöm, nem veszi be a természetem. Aztán volnék én most is őrmester, de nem tudok írni.

– Hát mi a köt szándékozol mívelni? Ingyen akarod itt nézi a napot?

– De bizony majd, parancsolatjára, egyszer megszököm.

A tábornoknak tetszett az őszinte felelet. A huszár észrevette.

– Hát bizony azt csak tudom, hogy egy regiment cserepár nem fog engemet estrázsálni.

Egyik főtitst haragosan kérdé ekkor tőle, hogy miért akar ismét visszamenni.

Nem kell hinni, hogy a huszár valami gorombaságot mondott volna rá.

Bajuszán egyet sodorintva felelé:

– Ott van az én regimentem. Jó katona csak odatart, ahol a zászlóját látja.

Ez ellen nem lelete mit mondani.

– No Miska, hát nehogy elszökj tőlünk, inkább eleresztelek.

– Köszönöm, ezredes uram – szólta a huszár, kezét ismét füléig emelve.

– Elmehetsz.

A huszár még húzódozott, orrát vakarta és szemöldeit ráncolá.

– Ezredes uram! Csak nem kívánhatja, hogy így huszáruhában végiggyalogoljak az egész táboron, megölne a szégyen, mire kiérnék belőle. Adassa vissza legalább a lovamat.

– Lovadat? A császáré az, fiam.

– Megkövetem, én neveltem azt csikó korátul fogva, tíz esztendeje, hogy vele járok, ha füttyentek neki is, megismer. Az Isten előtt is az enyim az. Az ütközetben is inkább engem érjen a golyóbis, mint azt.

– Jól van, elviheted.

A huszár még mindig látszott valamire várni.

– Ezredes uram! Hát már így szégyenszemre menjek vissza a regimentemhez, kard nélkül? Még megfarmatringolnának, azt hinnék, hogy beittam.

– Jól van, adasd vissza azt is. – A tábornok inte a jelenvolt ordináncnak, a huszár szalutírozott és elment.

Az ajtóban még egyszer visszafordult. Érzékeny szemmel egykori gazdájára tekintett.

– Ezredes uram! – szólta a lehető legnyájasabb tónusból választva a hangot. – Ezredes uram! Jöjjön át mihozzánk!

S ezzel hirtelen kiugrott a szobából, érezve, hogy most valami hallatlan ostobaságot mondott, de ki kellett mondania, annyira a szíven feküdt, ha mindjárt a nyakát reszelték volna is le érte.

Mikor visszaadták neki lovát és kardját, a tábornok egyik lovásza, ki mindenkit szeretett bosszantani, ráhágott a huszár sarkantyújára, s annak pengő taraját letörte, s azzal odább ugrott kacagva.

A vén huszár megrázta öklét fenyegetve. – Megállj, talián! visszajövök érted! – kiálta utána, s a tábornok ablaka előtt még egyszer annak rendi szerint megtéve a tisztelgő vágást, elnyargalt.

Azt mondják, hogy a tábornok szemeiben könnyet láttak, midőn kíséretéhez fordulva mondá:

– Ha ezek a mi katonáink volnának!

*

A tábornok és kíséretének pompás lakomát készített az ősz magyar gazda, kinek lakában főhadiszállását felüté.

Kívánatára a család együtt ült asztalhoz velök.

A tábornokkal szemben egy szép piros hajadon foglalt helyet, oly friss, oly életvidám arccal, ragyogó szemeihez, rózsás arcaihoz s teljes piros ajkaihoz oly rosszul illett a titkolható bánat.

Az ősz házigazda unokatestvérének leánya volt, ki a szomszéd T-ből rokonaihoz igen rossz időben talált jőni.

Csata elől, csata színhelyére.

Emma volt a szép piros lyánka neve.

A lyánka bár keveset tekingete széjjel, de annál többet jártak hozzá búcsúra a délceg hadfiak tüzes pillanatai.

A bor tette-e vagy a szép lyán tekintete, ebéd utólján az egész társaság erősen mámorosnak érzé magát.

Ittak sok mindenféle egészségért, közben olyanért is, mire az öreg gazda is fölemelte poharát.

Ittak a háborúért, ittak a békességért, királyért, vezérekért, magyarokért, németekért, katonákért és szép leányokért.

A hadfiak szívéből eloszlott minden harag, s miután látták, hogy az öreg háziúrnak jólesik a magyar szót hallani idegen ajakról, előszedte mindenki, amit itt-ott eltanult belőle, s mondta méltánylandó nagy fáradtsággal egymásnak közös multságára.

Végre fölemelte poharát a tábornok, s tiszta magyar szóval ily módon köszönté el.

– E pohár fegyvereink dicsőségére! Legyenek azok oly ellenállhatlanok, mint szép szomszédnóm szemei, legyenek oly hódítók, mint az ő tekintete, legyen oly ragyogó diadaluk, mint az ő arcának rózsái, és életteljesek és dicsőek, miként ő!

– Éljen! – harsogott minden oldalról, a poharak csengtek.

Emma rózsás ujjával fenyegetve mondá:

– Heute roth, Morgen todt. Ma piros, holnap holt.

– Kegyed csak nem akar talán meghalni.

– Ha tudnám, hogy tábornok urat szaván fogja a sors, inkább ma, mint holnap. Ha tudnám, hogy arcom halványsága után elhalványuland a dicsőség is.

A tábornokot kellemetlenül érinté a válasz, más tárgyra vitte át rögtön a beszédet. Ebéd után suite-jével együtt felkerekedett, s a házigazdától katonás búcsút véve, még azon este a szomszéd helységbe tette előrehaladó útjában főhadiszállását.

Midőn az ősz magyar ember egyedül maradt, kétszer-háromszor elmormolá magában:

„*Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens labentem.*”

(Kit kevélynek látott a kelő nap,
Azt elesve látta lemenőben.)

*

A harmadnap következő éjet bivouacon tölté a hadsereg. Künn a szabad ég alatt tüzek rakattak. Ködös, hideg januári éjszaka volt. A seregnek fegyverben kellett maradnia.

A lovak földbe vert cövekekhez köttettek, egészen felnyergelve, lovagjaik mellettük feküdvének a hótalan fagyon. Rongyos sátor alatt pirospozsgás markotányosné oszt a katonáknak pálinkát és bort. Ulánok, vértések tolakodnak tarka tömegben kétkerekű talyigából rögtönzött sátora körül, melynek háttérében fekete ráncosképű cigányasszony ül, ki a katonáknak fejenként egy ezüstkrajcárért olcsó jövődőt mond tenyereikből.

Néha az ezüstkrajcár helyett persze hogy ütletet is kap, de tízen kinyeri, amit a tizenegyediken elveszt.

Lassanként mindig több-több nép támad körüle, a virtuóz próféta dodonai háromlábú széke roppant hasznot hajt a markotányosnének.

A tábornok őrszemlét tartott segédtszetei kíséretében, s amint azon lovagolt, megütötte fülét a víg lárma, mely mindig zajosabb tért kezdett magának elfoglalni az éji némaságból.

A tábornok nem volt az az ember, aki szerette volna valakinek a multságát elrontani, odafordítá lovát s megállt a sátor előtt.

Kérdezősködésére felelék, hogy egy cigányasszony mond jövődőt a katonáknak.

Ismerte már ezt a fajt alföldön laktából, s odainté.

– *Kurhere dade*, mondj szerencsét itt ezeknek az uraknak, *dikheç* előre.

– *Jaj, asta bitagtále sarmangade biále!* soha sem mondtam én még uraknak szerencsét, csak szegény embereknek.

– *Upre vén szibilla*, vagy a sarkadra verek ezzel a korbáccsal.

– Én nem bánom, de ha aztán *okhets dikecsáre kokhele tuterone mangyéra*, úgy ne járjak, mint a minap, hogy jól megkorbácsoltak az urak.

– Ne félj, boszorkány. Fogd meg a tenyerét ennek az úrnak.

A *segédörnagy* lehúzta kesztyűjét, s odatartá tenyerét a cigányasszonynak.

Elkezdett az cigányul morogni: „*irgundum gule sandikheç, csororum sophengyule gagyule*,” ha jól viseled magadat, még *kapitány* is lehet belőled.

Az örnagy szépen megköszönte a szerencsét, s egy ezüstpénzt vetett a cigánynőnek.

Azután egy hatgyermekes apa tartotta elébe tenyerét.

– *A csuk hale dade!* Meg fogsz házasodni nemsokára, s egy szép kis magzatod lesz.

Az elnevette magát, és egy harmadiknak adott helyet, ki történetesen ezredi törzsorvos volt, roppant trabális férfi.

A cigányasszony legkisebb lelkiismeretet sem csinált magának belőle, ha annak azt jövődölé, miszerint igen sok embert *meg fog ölni*.

– Neked igazat mondott – szóló nevetve a tábornok –, most *iszkiri* nekem mondj szerencsét. Nézd le tenyeremről, hogy meg fognak-e győzni legközelebbi csatámban vagy sem!

S azzal odanyújtá kezét.

A cigánynő száraz kezeibe fogta a hadvezér jobbját s váltva, hol annak szemeibe, hol tenyerébe pislogatva, főlemelé aszott csont ujját és mondá:

Míg csak a temető lakosai nem állnak ágyúid eleibe, addig embertől ne félj, senki meg nem győzhet!

A tábornok nevetve fogadá a jóslatban foglalt bókot, s néhány darab pénzt adatva a jósnőnek, víg beszéd közt tovarobogott kíséretével. A köd elnyelte alakjaikat.

Az őrtüzek átvöröslöttek az éj ködén, s szerte a távolban mindig enyészetesebben hallatszott a sorban ment kiáltás:

„Ki vagy? őrzáró, tovább!”

*

Másnap délfelé ért a hadsereg dereka **Tarcal** elébe.

A tábornok pej paripáján ülve lovagolt táborkara előtt.

Tarcalhoz nem messze, az országút mellett balra, egy kerek halmocsán kised **kápolna** áll.

Régi épület lehet, megfeketült falai és a sajátságos építési modor bizonyítják, hogy az a pallér, aki építette, nem e században született.

Tornyában elszaporodott galambok fészkelnek, kriptájába e környék földesurasága temetkezik bele, a templomába nemigen jár ember.

Amint a kápolna mellett elhaladt a tábornok csapatjaival, már jól kezdte látni az oszló ködön át Tarcalnak tornyait, a városból egy hosszan nyúló néptömeget lát lassan szemközt közeledni.

Később valami bús, melankolikus ének töredékeit kezdé kivehetni, s látta, hogy a néptömeg között hat fáklya lobog... Végre egy fehér koporsó tűnt szemébe.

...Temetkezés.

– Ah, minő ostobaság! – kiálta fel a tábornok, bosszantatva az ominózus találkozás által, s küldé egy szárnysegédét, hogy állítsa meg a menetet, és kérje meg, miért jönnek éppen errefelé.

A segéd visszajött, s azt a választ hozta, hogy éppen ebbe a kápolnába szándékoznak vinni a halottat.

A tábornok bosszúsán lovagolt tovább. Minél közelebb jöttek hozzá a síró, melankolikus énekhangok, annál kedvetlenebbül érzé magára hatni a jelenetet.

A katonai harcmenet kitért a sokkal szomorúbb előjogú gyászmenetnek. A tábornok megállítá lovát, s várta, míg a gyászkíséret elhalad előtte.

Jöttek az énekesek, nyújtott hangon szomorú dalt énekelve a halálról és annak uráról.

Jöttek a lelkészek, egyszerű hosszú talárban, jött a kíséző népség, a fáklyavivők, és senki sem látszott figyelni a ragyogó hadfiakra. Mindenki csak az enyészet királya előtt hajtá meg fejét e percben.

Középen egy fehér koporsót vittek. Fedelére mirtuszkoszorú volt tűzve, a rózsás szemfedél kifüggött alóla.

A koporsó egyik oldalára aranyszegekkel voltak e szavak kiverve:

„Élt 19 esztendőt.”

A túlsó oldalon a holt neve lehetett, de azt a tábornok nem láthatá.

A koporsó után síró atyafiak mentek, talpig gyászba öltözve, köztük arcok, mikről úgy rémlett a tábornoknak, mintha látta volna már azokat valahol, de azok nem látszottak őt most észrevenni.

Midőn a menet végképpen elhaladt előtte, egy hátul elmaradottól nyers hangon kérde a tábornok:

– Ki az, akit itt temetnek?

– Egy szép szűz leány. Még tegnapelőtt élt, semmi baja sem volt, piros volt, mint a rózsa, ma már halott és eltemetik.

– Hogy hívják?

– B**i Emma. Isten nyugosztalja meg szegényt.
A tábornokot hideg borzadás futotta végig.
Az a szép piros leány, ki tegnapelőtt vele szemben ült, kire ő poharát emelte, s ki neki azt mondá:
– Heute roth, Morgen todt. Ma piros, holnap holt...
Hm. Ha a sors szaván fogná s győzelme fénye sem lenne ragyogóbb, mint e leány szemei – most!
– Fatális gondolat – mondá bosszúsán a vezér, s lovát sarkantyúba kapva, bevágtatott szállására, szótlanul, kedvetlenül.
Aznap alig lehetne szavát venni.
– Heute roth, Morgen todt, ma piros, holnap holt – mormogá több ízben elgondolkodva.

*

Eljött az éj.
A tábornok egyedül virrasztott szobájában, előtte a térkép feküdt, keze rajta pihent, de szemei nem néztek oda, de lelke nem volt a szobában.
Ma piros, holnap holt!
Mindig e szavak visszhangzottak gondolatai messzeségében. Mindig ez arc jelent meg előtte. Pirosan, életvidámon, mosolyogva; perc múlva sápadt, hideg szóttalan halottkép.
Azután eszébe jutott a dicsőség, küzdelmes csaták véres jutalma, a messze szárnyaló hírnek ragyogványa, lelkében a jövő diadalok képei kezdtek fel-feltünedezni, tündöklő alakok pálmakoszorúkkal, elgázolt hadak, láncra fűzött ellenség a diadalszekér előtt.
Látta lelkében a győzelmi zászlók lobogását, a vert ellen menekvő hadait, hallá a hurrá! ordítást üldöző csapatjainak ajkán, látta a kiszámított haditerv csillogó sikerét, és ekkor, mint egy futó árnyék repült keresztül eszméi világán:
„Ma piros, holnap holt.”
Végre bosszúsán fölkel, nyergelt lovát előhozatá, s néhány kísérői társaságában elindult a szokott éji őrszemlére.
A legszélsebb őrsem túl volt a kápolnán, s ahogy a tábornok mellette elrobogott, különös hatással tünt szemébe az elhagyott mohlepte épület.
Eszébe jutott, hogy tegnapelőtti szomszédnéja most oda van temetve.
A tábornok különös idegható borzadással fogadta e gondolatot mindannyiszor. Dacos, erős természetét bántani kezdé e gyöngeség.
Elhatározá magában, hogy le fogja azt küzdeni.
Egyik segédét rögtön elküldé a sekrestyés után, hogy hozza elő a kápolna és a sírbolt kulcsait, és gyűjtasson fáklyákat. Kevés idő múlva előjött az egyházfi, egy szerény öregember, kinyitá a rozsdás sarkaikban csikorgó ajtókat, a temetésről elmaradt fáklyákat meggyújták, s azokkal a kísérők néhányai elülmenve, beléptek a kápolnába.
Szűk, sötét kis üreg volt annak belseje. A falakat pókháló lepté mindenütt, az oltár, a székek megfeketültek az időtől, maga az oltárkép festése is egészen fekete volt már, csak a fő körül kivehető szent körfény aranya látszott ki még belőle.
Az ablakok szűk ólomkarikák közé szorítva nagyobbbrészt elszivárványosodtak a ragyás verőfénytől, az egész teremben érezhető volt az a nehéz nyomasztó templomszag, mely sokáig csukva tartott szobák tulajdona.
A torony lépcsőzetéből három-négy fok hiányzott, nem is járt oda fel a harangozó, a csengettyűkötél lelógott, csak pajkos suhancok szoktak oda néha felmászni galambfiakért.

Az oltár mellett baloldalt egy nagy vörös márványtábla állt sűrűen beírva latin betűkkel, s nem kevésbé összekarcolva.

A sarkantyúk pengése szokatlanul hangzott végig a bánatosan üres egyházban, s a fáklyák lobogó fénye táncoló árnyékokat vetett az elhagyott falakra.

A sekrestyés mutogatni kezdé a kápolna nevezetességeit, a tábornok azonban félbeszakítá.

– Hagyja abba, nem akarjuk e kápolna archeológiáját ismerni, vezessen le a sírboltba. A tegnap eltemetett szép hölgynek jöttünk végtiszteletünket átadni.

– Úgy gondoltam – válaszola szerényen a sekrestyés –, hogy a tábornok urat tán érdekelni fogná, megtudni a kápolna építésének eredetét, s annak nevét, kinek hamvadó tetemei ebbe legelőször letétettek.

A tábornok egyik kísérőjéhez fordult: „ez az ember, úgymond, tudósoknak tart bennünket!” s azután előretolva a sekrestyést, tréfásan mondá neki:

– Nem akarunk, barátom, a szentekkel és relikviákkal ismeretségbe jöni, csak menjünk.

A sírbolt cifra rácsajtaja megnyílt, a köcsigalépcsőkön eltűntek a fáklyák, s a föld alatti űr vastag sötétsége lassanként kezdte engedni a betörő világnak; de bár három-négy fáklya égett, a terem egyik végétől a másikig nem leheté világosan látni.

Kétoldalt a szűk fülkébe roskatag koporsók voltak betaszítva, előttük egy-egy síremlék hirdeté az ott porladozó nevét, mindenféle nemesi címerekkel felcifrázva.

Az egyik előtt egy új alabástrom szobor állott.

Az örök álom angyala, lefelé fordított fáklyával, fején mákkoszorúval.

A szobor talapjára egyszerűen volt felvésve: B**i Emma...

– Szegény leány! – monda a tábornok résztvevő arccal s úgy érzé, mintha a nehéz léleknyomás, mely eddig üldözé, itt a halott koporsójánál elmaradna szívéről, mintha a kísértet, visszavezetve hideg fekhelyére, most elmaradna tőle és megnyugodnék.

– Menjünk tovább! – szólt kíséretéhez, midőn a sírbolt háttérébe tekintve, úgy rémlék előtte, mintha nagy arany betűkben kiírva ugyanott *saját nevét* látná csillámlani.

Megdöbbenve lépett közelebb: egy fáklyát ide – kiálta.

Előtte egy magas faragványos ódon síremlék állott; egy csonka piramid, négy vasgolyón nyugvó. Tetején egy fekvő oroszlán, nyíllal átlóve, lábai alatt babérmagányos kard.

És a fölapon nagy arany betűkkel a tábornok nevének hét betűi, s a kettős kifaragott pajzson családja címere.

– Mi ez? – kérdé izgatott kedéllyel a sekrestyéstől.

– A tábornok egyik őse fekszik e kő alatt.

– Nekem egy ősapám? Hogy jött az ide meghalni? Mi más tartományban lakunk.

– Itt esett el egy véres csatában ezelőtt másfélszáz esztendővel.

– Itt, ugyane helyen?

– E helyen.

– S ki ellen küzde itt?

– II. Rákóczi Ferenc ellen.

– Győzött-e?

– Megveretett.

– Az nem lehet.

– Annak emlékére épült e kápolna, hová a tábornokot eltemették.

– Miről gondolják azt?

– Odafenn ama márványtábla világosan elmondja az eseményt, ha tetszik, elolvashatja, tábornok úr.

A tábornok felment a templomba kíséretével, s a márványon megavult betűkből képes volt leolvasni a rossz latin hexameterekben megírt eseményt, mely a magyarok elleni csatában elesett hadvezér halálát gyászemlékben tartja.

– Valóban igaz. E helyen egy ősem esett el. Szeretném, ha ez eseményt nem tudtam volna meg, mert én is e helyen akarok csatázni. Rossz ómen. Igen rossz ómen.

– Egy római visszafordulna hadseregével ily előjelenség után – szól egyike kíséreiének.

– És én éppen azért e helyen fogok megütközni. Ha győzők, egy másik márványemlékre felíratom, hogy százötven év múlva az unoka bosszút állt elesett őseért, ha pedig elveszek, csak az évszámot lesz szükség megváltoztatni az emlékkövön, nekem is jó leend.

*

Másnap már korán reggel felöltözködött a tábornok. Nyugtalan éj után igen rosszul nézett ki.

Előszobájában valami zsinat keletkezett, arra ébredett fel. Néhány tisztje kérlelhetlenül zúgolódott és káromkodott odakinn.

– Mi az? – kérde a tábornok.

A tisztek kétszer-háromszor hagyták ismételtetni a kérdést, anélkül, hogy feleltek volna rá.

– Senki sem fog válaszolni?

– Bagatell az egész – felelé végre egyikök. – A varjak ma reggel leverték a toronyból kitűzött zászlónkat.

– Az természetes, ha nem volt odakötte a nyele – monda a vezér. – Azon nincs mit szörnyűködni. A varjak szeretnek a tornyokra szállni. Ez harminc esztendő előtt is úgy volt.

– Persze, hogy természetes – erősíté egy másik tiszt. – Sokszor az óramutatóra is rászállnak, s az óra aztán este mutatja a delet.

– Nagyon természetes! – állíták valamennyien, s nem beszéltek többet a dologról.

– Önök, úgy látszik, nincsenek minden előítéletek nélkül. Jó katonának, ki az ágyúgolyótól nem fél, megbocsátható az efféle gyöngeség. Az oroszán is fél a kakaskukorékolástól. Élő embertől még én sem ijedtem meg soha, de lelkekkel kikötni nem hivatásom. Az egész éjjel mindenféle kísértetek nyomtak. Egyébiránt nem hiszem, hogy azok a jó állatok el akarnának innen bennünket ijeszteni, mert ha mi nem csatázunk, ők éhen maradnak.

E félig tréfás beszéd alatt az utcán hirtelen zaj keletkezett.

Gyors lódobogás – aztán egy cifra kacskaringós huszáros káromkodás – azután egy marhányi ordítás – egy lövés – és ismét távozó lódobogás és közeledő ordítás.

A jelenet szemtanúi bosszús szörnyűködéssel mondták el a tábornoknak, hogy a néhány nap előtt elbocsátott vén huszár a sűrű ködtől segítve keresztülnyargalt az előőrsökön, be a faluba, ott a tábornok főhadiszállása előtt megállt, az olasz lovásznak, ki a kapuban ült pipázva, az őr szeme láttára levágta a fülét. – Sarkantyúért fület! – szól nagyot káromkodva, s ismét elnyargalt. Az őr utánalótt, de hihetőleg nem találta, mert akik utánanyargaltak, sehol sem akadnak nyomára. Bár megfoghatták volna!

– Megjutalmaztam volna e fickót.

– Hogyan?

– Mert ezáltal elárulta, hogy az ellenség közelít, és azt is, hogy melyik oldalról fog jöni. Merről jött?

– A k...i útról.

– Küldjétek arra rögtön erős kémcsapatot, egy fél üteg ágyúval.

A tábornok sietett megtenni a diszpozíciókat, s nemsokára hallá megdördülni a kirendelt irányban ágyúit.

– Valahára tehát – kiálta fel megkönnyebbült szívvel. – A csata kezdődik, ott megmenekszünk a vízióktól és kísértetektől. Azok nem mernek velünk az ágyútűzbe jönni. Fel lóra!

S egészen vidáman ugrott fel lovára, s felkészült kíséretével együtt nyargalt, merre az ágyúkat dörögni hallá. Érzé, hogy a puskaporos levegő a katona atmoszférája, a kísértetvilág nyomasztó rémei egyetlen szavára a megdördülő ágyúnak mind szétröppentek agyából, s elbúvtak félénken hideg koporsóik, penészes templomfalaik mögé.

A köd képtelenül sűrű volt, alig lehetett száz lépésnyire látni.

Csak néha adott irányt egy-egy fellobbanó vörös láng, melyre taszító dördülés következett.

– Erősen fűtenek a mieink – szólt a tábornok, arra tartva kíséretével, s nemsokára odaért az ágyúkhöz.

Fél üteg erősen dolgozott.

Mintegy három-négyszáz lépésnyi távolban egy dombon csatárláncban szétszórt csapat látszék, erős pozíciót véve. Az üteg azt lövöldözé.

– Nos, hogy viselik magukat a fiúk? nem futnak-e még? – kérdé a tábornok.

A tüzemester haragos, lőporfüstös pofával felelé:

– Állják a tüzet, mint a kőszál!

A tábornok vevé távcsovét, s amennyire a sűrű ködben kivehető, a magas, egyenes alakok merően, mozdulatlanul álltak az ellenök lött golyók előtt a dombos állásponton.

– Kartáccsal kell tölteni, annak hatása lesz.

Néhány kidőlt az alakok közül a sűrű golyózápportól elsepertetve, a többi állt, mint a szikla.

– Azon domb háta mögött bizonyosan egy rejtett batteriának kell lenni. Egy osztály lovasság kerülje meg őket, egy zászlóalj ugyanakkor menjen nekik szuronyszegezve, s vegye két tűz közé!

A parancsszó gyorsan teljesítetett, néhány perc múlva hallá a tábornok rohanó csapatjai hurrá! kiáltását. Láta őket közeledni sebes rohanással a domb felé. Egyszerre megálltak, a hurrá megszűnt, hangos káromkodás állt be helyette, a csapatok megfordultak, s csendesen ballagtak visszafelé.

– Mi lelte ezeket?

A gyalogság zászlóalji parancsnoka s a lovasosztály vezetője hevesen vitázva közeledtek, s amint az üteghez értek, mindketten elkezdtek a tüzéparancsnokot szidni, hol azt, hol egymást a legválogatatlanabb címekkel tisztelve meg.

– Mi baj? Mi lelte önöket? Miért jöttek vissza? – kiálta rájuk a tábornok, egészen kihozatva flegmájából.

– A patvarba is! az a baj, hogy mi itt egy fél óra óta attakirozzuk a *kálvinista temetőt*.

Erre lehetetlen volt a tábornoknak minden bosszúsága mellett is el nem kacagnia magát.

– Tehát azok az emberek ott fából vannak?

A kérdezett káromkodott, mint egy pogány, és esküdött szörnyűképpen, hogy soha semmi ivadéka sem látott olyan fejfákat, amiknek feje van faragva és dereka és csípeje, hogy az ember ködös időben honvédeknek nézhesse őket.

– No, semmi – felele a tábornok jókedvvel –, nem velünk történik az először, a néhai inszurrekció éppen így nézte ellenségnek a fűzfákat, mint mi a fejfákat; az ugyan elszaladt tőlük, de mi legalább megágyúztuk őket.

E pillanatban valami hideg borzalom futott végig testén. A mosoly megfagyott vonásain. Mi volt ez?

A borzadó lélekérintés újra végigfutotta testét, tetőtől talpig.

Eszébe jutott a boszorkány jóslata.

„Mig a temető lakosai nem állnak ágyúid eleibe, addig embertől ne félj, senki meg nem győzhet.”

És a temető lakosai fél óráig álltak ágyúi tüze előtt!...

*

E percben oldalt idegen ágyúk dördültek meg.

Harsogó „éljen!”-kiáltás jelenté, hogy a forradalmi fiatal sereg megkerülte a császári sereg balszárnyát.

Egy óra múlva általános lett az ütközet.

Az egész napi csatát a puszta vakeset intézte.

A köd oly sűrű volt, hogy tájékozásról szó sem lehet. Egyik ellenség nem látta a másikat elébb, mint míg fél lövés távolságra állottak szemközt, s nem ritkán úgy történt, hogy ugyanazon sereg találkozó csapatjai egymásra lövöldöztek, vagy az ellenséget nézték barátjuknak s csatlakoztak hozzá.

A nyargoncok nem találták a helyeket, ahová küldettek, s azután meg nem találtak vissza.

A zavar, a tévedés képtelenné tett minden kombinációt. A köd sűrűen, áthatlanul feküdt a csatatéren, mintha valami szellem jött volna alá, nehezítő nyomással védendő választott népét az ellenfél túlnyomó ereje ellen.

Egy ízben a tábornok maga is a legnagyobb veszélyben forgott. Egy osztály huszárság alig száz lépésnyire nyargalt el mellette, amint táborkarával egyedül állott. Ha észreveszik, el vannak veszve.

A csatában végre nem lehetett semmi összefüggést fenntartani. Minden csupa félreértés lett. A kiindult csapatok nem értek rendeltetésük helyére, mindenik külön küzdött, egyik előre haladt, a másik hátranyomatott, az elszakadt csapatok keresztűzbe jöttek. A főerő maszkok ellen operált, míg a kisebb csapatok túlnyomó had ellen vívtak eredménytelenül. A magyarok Istene köd oszlopában járt népe előtt.

Három napig tartott az ütközet. Harmadnapra kitisztult az idő. A magyar sereg a folyam jegén várta ellenségét. Ott ütköztek meg utoljára dühös, elszánt viadallal, a folyam jegét pirosra festette a kiomlott vér, az eget a felgyújtott város lángja.

A magyarok visszaverték ellenségeiket.

A tábornok kénytelen volt megfordulni s átengedni a véresen vitatott csatát.

Hol azelőtt másfélszáz évvel egy őse elesett s ütközetet veszte nemzetéért küzdő magyar vezér ellen, ugyanott veszté el a késői unoka a csatát, nemzetéért küzdő magyar vezér ellen.

*

Volna-e hát a magyarnak is egy külön istene, mint volt hajdan az Izrael népének, ki azt vezérlé pusztákon, vészekén keresztül, tűznek és ködnek oszlopaiban?...

Ki őröködék annak élte fölött egy ezredéven keresztül, hogy el ne vesszen, mint elvesztek a többi vándor népek, a normannok, góthok, longobárdok és hunok, kiknek csak neveit és tetteit ismeri az utókor?...

Kinek jelenlétét nagy keze csodái hirdetik a föld lakóinak... Ki háromszor meg hagyta halni népét, meg hagyta fűlni önvérében, elveszni, leszállni a sírba, s háromszor föltámasztá újra s megnövelé világrendítő erőre?...

Voltál! Láttuk nagy kezed munkáit! Reszkettünk lelked hatalma előtt. Csodáid meg vannak írva a hagyományok között... Rejtélyes jóslatokban, sírok szózatában, csaták eredményében, éreztük közel jelenlétedet...

Hol vagy? Hová lettél?...

Dorgálsz-e népedet még ki nem szenvedett bűneiért?... Azért sújtod-e, hogy egykor újra fölemeld, vagy az apák és nagyapák vétkeit rovod le most rajta?...

Vagy legyőzetél egy náladnál hatalmasabb erőtől, s kénytelen voltál odaengedni másnak az elfoglalt eget?...

Vagy alszol s százados álmodat nem zavarhatja meg a percek számláló efemer portömeg sóhajtása?...

Vagy megbántad, hogy teremtéd e népet, s akarsz, hogy meghaljon az, és ne beszéljen róla többé senki?...

Vagy meg akarsz tisztítani az aranyat, megedzeni a vasat a szenvedések tisztító tüzeiben?...

Vagy elmúltál, elenyésztél, miután oltáraid lerontattak? Láttunk, éreztük jelenlétedet.

Láttunk üstökös csillag ragyogó fényében, tengerré vált folyam elterült árjában, láttunk csataterre leszállt köd képében, égő városra leömlő felhőszakadásban, láttuk képedet az égő nap kettős udvarában, emberölő hőség égő sugáiraiban. Az elemek mindenik neme beszélt nekünk rólad.

Láttunk és meg fogunk halni...

Vajh! fog-e utánunk még valaki következni, kinek egykor ismét megmutatod főséges arcodnak dicső ragyogását?...

<http://www.brasso.ro/szabadido/olvasnivalo.php?n=346>

Jókai Mór - A magyar nemzet története regényes rajzokban

.....

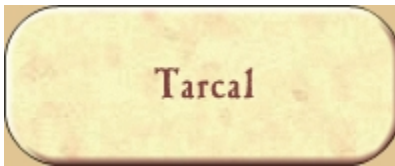
Ezalatt Mészáros Lázár megvert seregét egy másik fiatal hadvezér vette át, Klapka György: ez is, mint Görgey, főhadnagyból lett tábornok. S az általa újjászervezett hadsereg becsülettel állta meg a helyét a győzelmében biztos Schlick tábornokkal szemben. **Tarcalnál egyetlen dandára tartá fel és verte vissza Schlick hadseregét. A sűrű köd segített a magyaroknak. Schlick a ködben a tarcali temetőt is hadcsapatnak nézte buzogányos fejfáival, s órákig ágyúztatá. A holtak megállták a helyüket!** Azzal visszavonult.

Majd egész haderejével a Tiszának fordult, mely akkor keményen be volt fagyva: mindenütt át lehetett rajta kelni. Az volt a szándéka, hogy a védtelen Debrecent meglepi, s a magyar kormányt és országgyűlést elfogja.

Klapka serege a Tisza jegén ütközött meg Schlick hadaival, s azokat visszaverte.

.....

<http://www.tujvmkvk.hu/1848tarcal1.html>

1849 január 22-én

Schlick terve szerint a császári sereg egyidejűleg két irányból indít támadást **Tarcal**nál és Bodrogkeresztúr térségében.

A magyarok előretörése sikeres volt, a császáriak kénytelenek voltak Mádig visszavonulni.

Tarcalnál a **Terézia-kápolna** magaslatán játszódott le a korabeli ábrázolásokon is megmaradt jelenet.

A tarcali csata egykorú könyomata